

עלים

עלון שבועי משלחן מערכת מבון עלה זית

publish@alehzayis.com | 732.513.3466
alehzayis.com | fax: 732.865.7002

עלה אור

יהדות ויונות

ע"פ מאמרו של הגה"צ ר' שרגא פייוול מנדלוביץ זצ"ל שפירסם

באידיש ב'דאס אידישע ליכט' שנת תרפ"ג ותורגם ללשון ק"ק בקובץ תורני המתיבתא מגדל המאה

ה'יהדות' וה'יונות', שתיהן מושלות בעולם התרבות. כמעט כל הנכסים הרוחניים של העולם התרבותי כיום צמחו משתי אומות אלה. הגזע האנושי הלבן, שכל כך גאה בתרבותו, בציוויליזציה ובקידמה שלו, לא יצר כמעט דבר חדש מאז. עד ימינו אלה, כל פעולתו היא רק עיבוד או שכלול של הירושה הזו, והתאמתה לטעם העכשווי שלו. אבל העיקר, התוכן של הכל, שואב מן היהדות או מן היונות.

שתי אומות אלה הביאו לעולמנו את חומרי הגלם של הציוויליזציה שלנו, והן שסיפקו ועתידיים עדיין לספק עוד זמן ארוך את בנייני הרוח של האנושות [כאשר אחד מהם, כלומר היהודים, בוודאי ישרדו אחרונים].

אבל, שני ענקי הרוח ההיסטוריים הללו, שהשפיעו את רוחם על העולם, אינם חיים בשלום זה עם זה. אדרבא, הם מנהלים קרב רוחני כל הזמן, זה מול זה, והם ניצבים במרחק רב זה מזה. הר סיני מכאן והר האולימפוס [Mount Olympus] - מכאן. ומהו ההבדל? בעוד שאצל היהדות הנשמה היא העיקר, אצל היוונים השכל הוא עיקר. היהדות מדגישה את הלב ואילו היונות את הראש. היהדות מלמדת שהמדות הטובות הן המדרגה הגבוהה אליה יש לשאוף, ואילו היוונים דוגלים ב'חכמה'. ביהדות 'עולם המעשה' הוא העיקר, ואילו אצל היוונים 'עולם המחשבה' הוא עיקר. היוונים מביעים הערכה לתבונה האנושית, ואילו היהדות מעריכה את המעשיות. היונות מדגישה את היופי, והיהדות - את הטוהר. היונות מלמדת אמנות, והיהדות - מוסר. היונות זו אסתטיקה, והיהדות - אתיקה. היונות מטפחת באדם את התאוות, ואילו היהדות דורשת מהאדם קדושה.

מה עצום וגדול הוא ההבדל בין שתי תורות אלה. מחד, התורה שאלוקים נתן לעמו בהר סיני, ומאידך, התורה שהשכל האנושי יצר על הר האולימפוס. בלתי אפשרי להשכין שלום ביניהן. גם כאשר היו כאלה שניסו לשלב בין השתיים, מאז ידידה האלכסנדרוני [Philo of Alexandria] ועד הרמב"ם, ומן הרמב"ם ועד ימינו - כל הניסיונות לא צלחו. הזיווג לא עלה יפה. תמיד יצאה מזה יצירת כלאיים.

המפגש הראשון פנים אל פנים בין היהדות ליונות, התרחש לפני יותר מאלפיים שנה בארץ ישראל (ראה יומא סט, א), כאשר נפגש שמעון הצדיק, הכהן הגדול, עם אלכסנדר הגדול הכובש. [לפי מקורות אחרים היה זה חוניו הכהן]. במפגש זה יצא הכהן הגדול וידו על העליונה, וניצח בויכוח את הגיבור היווני. הרוח היהודית שברה אז אמנם את תרבות יוון, אולם, באותו הרגע גם נזרע זרע פורענות של יונות

בתוך גוף היהדות. [לפי המסורת היהודית אלכסנדר הגדול חי באותה תקופה]. אחרי מותו ירשו אותו המלכים הסוריים [Seleucids], והם שמשלו בארץ ישראל. מאז, גם בתוך היהודים, בעיקר הקבוצות הנכבדות שבעם החלו לאמץ את ה'הלניזם' [Hellenism], ולא עוד אלא שהם סייעו ליוונים בפעולתם כנגד היהדות. כבר לא מצאה חן בעיניהם תורת השם המלמדת את האדם קדושה וטהרה ומוסר. כל חפצם היה להחליף אותה בתורת היופי, האמנות והתאוות. הקבוצה ה'הלניסטית' הזו מוכנה היתה להחליף את אלוקי היהודים ב'אפולו' [Apollo] היווני, את התורה היהודית - במיתולוגיה היוונית, ואת בית המקדש היהודי - בקרקס [circus] היווני. אולם, כפי המסופר, היתה זו רק נחלתם של אליטה גבוהה ומיוחסת, בעוד רוב העם החזיק עדיין בתורת השם, ובעזרת החסידים החשמונאים שעמדו בראש העם, הצליחו הם לגרש את ה'קליקה' [clique] ההלניסטית ששלטה בבית המקדש. היונות נחלה אז מפלה, והרוח היהודית שבה והופיעה במלוא טהרתה.

אלא שמה שלא הצליחו היוונים במאבקם הישיר כנגד היהדות, הם הצליחו בעולם הכללי. נגד רצוננו או חייבים להודות במציאות שהשפעת היונות בעולם מחזיקה מעמד שווה להשפעת היהדות, ואולי אפילו יותר גדולה מהשפעת היהדות. אמנם התנ"ך נחשב עד היום לספר הקדוש בעולם, אבל בכל מה שנוגע לחיי המעשה, ליונות יש עדיין מעמד איתן. בעולמנו כיום כמעט ולא מורגשת הקדושה והצניעות היהודית, ואדרבא, צאו וראו את התיאטראות בימינו, עם הסיפורים, הפואטיקה והשירה שבהם, אולי תמצאו בהם אמנות ויופי, אבל אין שום זכר לקדושה וטהרה וצניעות. תמצאו שם רק הטפה לתאוות, לזוהמה, לגירוי יצרים ואינסטינקטים בהמיים, והכל בשם האמנות. מדברים אליכם בשם האמנות, ומעבירים לכם זוהמה שפלה ביותר, ואתם עוד חייבים לכבד את זה! אחרת תחשבו לאנשים חשוכים, מפגרים, לבריות משונות ובלתי תרבותיות. נו מילא, אין מה לצפות מהעולם הנכרי למשהו אחר, עולם שלא קיבל תורה וגם אינו מחויב לקבלה. נותר לנו רק להודות לה' על המעט שהם כן למדו מאיתנו.

אבל, לדאבונינו, העם היהודי שכן קיבל תורה, זה שנבחר להיות 'עם קדוש' והצטווה ב'קדושים תהיו', העם הזה, במשך 3-2 הדורות האחרונים החל גם הוא להחליף את תורת סיני בתורת אולימפוס... [א"ה: כאן הטיף הגה"צ ר' שרגא פייוול נגד התיאטרון האידישאי וכו']. מהיכן ניקח את החשמונאים המודרניים שישליכו אותם החוצה כשם שעשו אבותינו?

לדאבונו, חסרה לנו אש הקודש ההיא. להבה של מסירות נפש כבר איננה כיום, לכן לא צומחים בינינו חשמונאים. אולם אנו מקווים שהם עוד ישובו ויופיעו! כי לא ימוש מפיר ומפי זרעך ומפי זרעך אמר ד' מעתה ועד עולם.

הגה"צ רשפ"מ עם הגרא"ב וסרמן זצ"ל הי"ד

הגה"צ ר' שרגא פייוול מנדלוביץ זצ"ל

מוצאי שבת		יום השבת		ליל שבת		ערב שבת	
5:22	ג' כוכבים קטנים	8:52/9:36	ס"ז קרי"ש מג"א (לפי האופק) וגר"א	4:17	הדלקת נרות	12:26	מנחה גדולה (חצי שעה לחומרא)
5:49	ע"ב דקות	10:23	ס"ז תפילה גר"א וגר"ז	4:32	איסור מלאכה (בשעה"ד)	2:16	ט' שעות (להתחלת סעודה)
6:04	ר"ת ד' מילין לחשבון המעלות	11:56	חצות היום (סעודת שחרית להב"ח)	4:35	שקיעת החמה	2:39	מנחה קטנה (לעשיית מלאכה ולהפילת מנחה)
6:19	לפני 6:19	4:36	שקיעת החמה	5:17	צאת ג' כוכבים (לקר"ש לפני הסעודה)	3:37/4:02	פלג המנחה (גר"א - מוג"א לפי אופק)
5:18	צאת הכוכבים ליל ח' דחנכה (Sun. Night)		אין אומרים אב הרחמים וצדקתך	5:51	חצי שעה אחר צאת הכוכבים (שהנרות ידלקו עוד זמן זה)	4:05	חצי שעה קודם שקיעה (להדלקת נר תנכה)

שנה ג: גליון יב | שב"ק פרשת מקץ - שבת חנוכה ה'תשפ"ג

קול עלה

עשו שונא ליעקב

אודות קושיית הרב הלל שמעון שימאנאוויטש בגליון לפרשת ויצא על לשון הספרי בהעלתך ד"ה הלכה בידוע עשו שונא ליעקב, איזו הלכה יש כאן. חשבתי לומר ע"פ דברי הכרתי ופלתי (יו"ד הלכות בשר בחלב), שהדין צריך לעשות הרחקה בין אוכלי חלב לאוכלי בשר במי שמכירו, נאמר דוקא בישראל, אבל ישראל האוכל בשר עם נכרי שאוכל חלב אין צריך הרחקה, ואפילו מכירו, לפי שעשו שונא ליעקב. ואף שלא הביא זה הלשון ממש, מ"מ אתי שפיר לשון "הלכה בידוע עשו שונא ליעקב", ר"ל שהשנאה גורמת נפק"מ להלכה, והיינו בדינא דהכרתי ופלתי.

*וילן אריב' ירחמ' / מרחי' אורי' ו'הויק'
[מס' אורי' ז'י']*

ראיתי דברים המאירים מהרב הלל שמעון שימאנאוויטש שליט"א בענין הלכה עשו שונא ליעקב, שהוכיח שהכוונה גם לדורות. אולי יש בנותן טעם לציין לדברי הרמב"ן (שמות טו, יד) שראב"ע שם מפרש ד"תפל עליהם אימתה ופחד" שב אל אדום ואל מואב, והוקשה להרמב"ן, הלא לא נתייראו מבני ישראל אלא אדרבה יצאו לקראתם בעם כבד וביד חזקה. ומתוך הרמב"ן, שמה שלא נלחמו בישראל היה נס מאת השי"ת, "לולא נפל עליהם אימתה ופחד חפצים היו להלחם במ משנתם אותם". דהיינו, ששנאת בני אדום לבני ישראל גדולה כ"כ, שאם לא נלחמו בהם על כרחך היה זה מחמת נפילת הפחד והאימה.

וכדברי הרמב"ן מבואר באמת בראב"ע שם (במדבר כ, כב) "שיצא אדום להלחם במ", דהיינו שכוונתם היתה למלחמה.

*מאיר שמיר (קרב' ימ')

ראיתי מה שכתב ידידי הרה"ג ר' הלל שמעון שליט"א ראש מכון עלה זית, לגבי מאמר חז"ל "הלכה עשו שונא את יעקב", ודן אם זה דוקא בין עשו ליעקב או גם לכל הדורות. ובודאי מעכ"ת יודע שכל בר בי רב דחד יומא נקט כדבר פשוט שענין זה קאי גם על כל הדורות, אלא שרצה מעכ"ת לדעת המקור לזה.

והנה אי' במדרש רבה פרשת תולדות [סגז] וז"ל, דבר אחר שני גוים בבטנך כל העובדי כוכבים שונאים

את עשו, וכל העובדי כוכבים שונאים את ישראל, עכ"ל. ומפורש במדרש הנ"ל שלא רק על המלכות אלא גם על יחידים (ואגב לא הבנתי מקום להסתפק דוקא במלכות ולא אצל יחידים), וכן בכל דור, וכן החוש מעיד ודלא כמו איזה יחידים שטעו בזה קודם מלחמת העולם השנייה כמו שכתב המשגיח ר' ירוחם זצ"ל. ומסתבר שזה נכלל בהלכה שעשו שונא את יעקב, ואפילו אם אינו מוכרח, אבל כך היא המציאות כמפורש במדרש.

הג"ר פנחס הירשפרונג זצ"ל עם הג"ר אהרן קוטלר זצ"ל

וכן איתא בעובדיה (א, י) [ואנו קוראים אותו בהפטרות לפרשת וישלח] "מחמס אחיך יעקב תכסך בושה וּנְקִרְךָ לעולם, ביום עמך נגד ביום שבות זרים חילו ונכרים באו שְׁעָרָךְ ועל ירושלים ידו גורל גם אתה כאחד מהם". ומש"כ "מחמס אחיך יעקב" קאי על עשו עצמו כפשיטה דקרא, וכן הוא בתוס' קידושין טז: אולם מה שכתב בהמשך "ביום שבות זרים חילו ונכרים וגו'", ע"י שם במפרשים דקאי על חורבן בית ראשון ושני וכו'. הרי לנו ששנאת עשו עצמו נמשכה לדורות לשני החורבנות, ועברתו שמרה נצח. וכן הוא באיכה (איז, צוה ה' ליעקב סביבי צריו וגו', וע"ע בגמ' קדושין (עב)).

[ואגב לגבי מה שהביא בגליון מהאגרות משה הנ"ל אודות לשון 'הלכה עשו שונא ליעקב', יש לציין שכמדומני שראיתי פעם בספר חסד לאברהם (להרב אהרן דרייזן, שיצא לאור על ידי מכון עלה זית) שהביא בשם הגאון ר' פנחס הירשפרונג זצ"ל על פי מה שכתב הרמב"ם בהקדמה לפיה"מ דאצל 'הלכה' לא שייך מחלוקת, ולכן כתב לשון 'הלכה', דהוי דבר דלא שייך לחלוק עליו.]

ידידו, צ' רב' / רב' ימ')

תגובת המערכת: על אף שצדקו המגיבים שהדבר פשוט ונתפשט בישראל שעשו שונא ליעקב הוא ענין הנוהג לדורות, ויפה ציין הרב אברהם ברמן שיח' לדברי רבותינו באבן האזל (פ"ה מהל' מלכים ה"א) וגבורות ה' (פרק מז) שנקטו בפירוש דקאי אכל הגוים, מכל מקום קשה לכתוב "שכל בר בי רב דחד יומא נקט כדבר פשוט שענין זה קאי על כל הדורות". שהרי הגאון רבי יוסף אליהו הנקין זצ"ל בתשובות איברא (סימן קטז) שלו, בתוך דבריו על אחריות בני ישראל בגלות להסיר חרון אף של הגוים, כותב "הענין הרביעי שגורם לשנאת האומות הוא כשמבזים אותם... והכתוב צועק "לא תתעב אדומי". לא תתעב, פירושו לא תבזה אותו. אף שלכאורה נראה כשונא אפשר להפכו לאוהב, והנסיון הורה זה, וכמעשה עשו נגד יעקב, שהכנעה גרמה אהבה תחת שנאה. ועון פלילי מצד אותם המטיפים הפטפטנים שדורשים תמיד, הלכה הוא שעשו שונא ליעקב, והשנאה עולמית. זה נגד האמת ונגד חז"ל והמקרא, שעשו גופא לא היה רשע תמיד ושנאתו פסקה ע"י הנהגה מתאמת", עכ"ל. אלא שדבריו צ"ע מלשון הכתוב "ועברתו שמרה נצח" שהוא במאמר הנ"ל, שמשם משמע שהוא נצח.

איסור שוחד בדין עכו"ם

בענין מה שהובא בגליון של פרשת וישלח מהספר דמשק אליעזר, שכתב התומים דשוחד הוי משום קורבה ולכן עכו"ם דכשר לזון בקרובים לית ליה איסור שוחד, והק' עליו מהרמב"ן בשם הירושלמי דבדינין של נח הטה דינו נהרג לקח שחד נהרג. נראה דיש שני דיני שוחד, שכשלוקח שוחד ע"מ לזכות את החייב, עובר ב"לא תטה משפט" (דברים טז, יט), וכשלוקח ע"מ לזכות את הזכאי עובר ב"ושוחד לא תקח" (שמות כג, ח), כמבואר בכתובות (קה). ע"ש. והנה לקמן (קה: וברש"י) מבואר, שהטעם שאסרה התורה שוחד לזכות את הזכאי מפני דאיקרבה ליה דעתיה, ע"ש. ולפי"ז יש ליישב, דהא דאיתא בירושלמי הטה דינו נהרג לקח שוחד נהרג איירי בשוחד ע"מ לחייב את הזכאי, דהוי בכלל הטיית משפט שבן נח נהרג עליו, אבל ע"מ לזכות את הזכאי דהוי רק משום איקרבה ליה דעתיה, י"ל כהתומים דלבן נח מותר כיון דלית ליה פסול קורבה.

אברהם ברמן

נצחון המלחמה. הרי שנס הנצחון הוא שורש הישועה הכללית. ומעתה יובן, שכמו שפורים נקרא על שם 'הפור' שאינו עצם הנס אלא שורש הנס, כך נקראת חנוכה על שם נס המלחמה, שהוא שורש הישועה.

ובזה יתבאר מה שמביא הרמב"ם גם נס הנצחון, וקורא לשני הנסים בשם "הנס". כי שני הנסים היו באמת שני חלקים של נס אחד, שהוא הצלת הדת. נס הנצחון היה שורשו, ונס השמן נראה שנעשה לסמל עליו, כי המנורה מורה על כח התורה. אבל הגמרא מזכירה רק נס השמן, שהוא המורה על עצם הישועה.

והנה הקשה הפרי חדש (סימן תרע סעיף א), שלהרמב"ם (פ"ג ה"ב) שהנצחון היה ביום כ"ה, לא היה לנו להדליק עד ליל כ"ו. ותיירץ, שיליל ראשון הוא משום נס הנצחון, ושאר הלילות הם משום נס השמן. ויש לעיין בזה, למה יקבעו הדלקת נר זכר לנצחון מלחמה. אך להאמור אתי שפיר, שודאי ראוי להדליק נר גם על נס נצחון המלחמה, שהוא שורש הישועה שעליה הורה נס הדלקת המנורה.

עלה נם מאי חנוכה?

ע"פ ספר 'זמנים לשישון' מאת הרב חיים דוב גרינעס שליט"א

הרמב"ם בתחילת הלכות חנוכה מביא נס נצחון המלחמה ונס השמן, וכתב ש'מפני זה קבעו ימי חנוכה. הרי שהוקבעו ימי חנוכה על שני הנסים. ומאיך הרמב"ם מסיים שקבעו הדלקת נר כדי "להראות ולגלות הנס" לשון יחיד. וכן בסוגיית הגמרא (שבת כא, ב) נשאל "מאי חנוכה", ופירש רש"י, על איזה נס קבעוה, ומספרת הגמרא נס השמן. הרי שעל נס השמן קבעוה ולא על נס המלחמה, וצריכים עיון דברי הרמב"ם.

בלבוש (סימן תרע סעיף א) כתוב, שהשם 'חנוכה' הוא מלשון 'חנו כ"ה', שחנו ממלחמתם בכ"ה כסלו. ולכאורה תמוה, הלא נתבאר בגמרא שקבעוה רק על נס השמן, ולמה יקראוה על שם המלחמה.

ונראה לבאר, שהנה ננס חנוכה נכנסו החשמונאים למלחמה בשביל הצלת הדת, ועל כרחך שהצלה זו היתה עצם הישועה. אבל ישועה זו נתאפשרה על ידי נס

בגמ' שבת (כג, א) מצינו דין מיוחד בחנוכה, שמי שיש לו שני פתחים בשני רוחות צריך להדליק בשתייהן משום חשד, ונפסק בטשו"ע (תרעא ס"ח). והיינו שיאמרו העוברים ושבים שמדלא הדליק בצד זה כמו כן לא הדליק בצד השני.

הבית יוסף הקשה, מברכות (ח, ב) שהעובר בפתח בית הכנסת צריך ליכנס מפני החשד, אבל אם יש עוד פתח לית לן בה כי ידונוהו לכף זכות דילמא עייל בפיתחא אחרינא. ומאי שנא בעובר פתח בית הכנסת שאין חשש משום חשדא, ואילו בנר חנוכה תיקנו משום חשדא.

ותירץ הב"י, שבתפילה לא יחשדוהו בדבר חמור שפורק ממנו עול מלכות שמים, אבל במצוה בעלמא יחשדו שמבטלה. ועוד תירץ, שבהדלקת נר חנוכה יש חסרון כיס לכן יחשדוהו שמבטלה, משא"כ בתפילה לא יחשדו אותו שבחנם אינו מתפלל.

הב"ח תירץ, דבתפילה איכא שהות רבה להתפלל ויתלו שעתידי להתפלל לאחר זמן, משא"כ בחנוכה שהזמן מצומצם [ולפי זה, למנהג חו"ל שאינם נזהרים להדליק בזמן כדאיתא ברמ"א (סימן תרעא סעיף ז), אין חשד]. ועוד תירץ, שבתפילה יתלו שנכנס בפתח השני, אבל בנר חנוכה אם איתא שהדליק בפיתחא אחרינא היה נודע לעוברים ושבים, ומדלא נודע יחשדו שלא הדליק כלל. וראה תירוץ נוספים בלבוש, במג"א (שם סק"ב) בט"ז (שם ס"ק ט), בפרי חדש, ובשו"ת חכם צבי (סימן צא).

תירוץ מחודד מצינו בכמה אחרונים: הראנ"ח, החכמת שלמה, הכתב סופר, וספר יהושע (להגאון מטארנפאל, פסקים וכתבים אות א), שבהולך לביהכ"נ יש שכר הליכה בעד הפסיעות, ולפיכך ידונו אותו לזכות שרוצה להרבות בפסיעות ולכן הולך לפתח הרחוק, ואילו בחנוכה אין סיבה שידליק דוקא בפתח אחרינא. וחיידו לפי זה, שאם יש ברוח אחת הרבה עוברים ושבים ליכא חשד, כי יתלו טעם שמדליק בפתחא אחרינא כדי להרבות בפרסומי ניסא.

ולוא דמסתפינא הייתי אומר שדווקא בנר חנוכה יש חשד ולא בשאר מצות

התורה. כי בגמ' ר"ה (יח, ב) הובא מחלוקת אם בטלו ימים טובים שבמגילת תענית, ומביא ראה שלא בטלו ממעשה שגזרו תענית בחנוכה בלוד וירד רבי אליעזר ורחץ ורבי יהושע וסיפר, ואמרו לבני העיר צאו והתענו על מה שהתעניתם. מבואר בגמ' שמתחילה חשבו שימי החנוכה היו רק כמו מגילת תענית, ועד כדי כך שיש שהתענו בחנוכה. ודחי הגמ' "אמר רב יוסף שאני חנוכה דאיכא מצוה. אמר ליה אביי ותיבטיל אייה ותיבטל מצותה, אלא אמר רב יוסף שאני חנוכה דמיפרסם ניסא". וגם בזה משמע שרק מטעם שהמצוה מפורסמת אי אפשר לבטלה. ודברי הגמ' תמוה הא כבר קבעוהו ליום טוב ולא דמי כלל לימי מגילת תענית.

ולכאורה מוכח שמה שקבעוהו לשנה אחרת ליום טוב, יש שחשבו שתיקנוהו רק כשאר מגילת תענית ואינו אלא בזמן הבית. ורבי אליעזר ורבי יהושע, העמידום על טעותם שחנוכה הוא יום טוב בעצמותו. ולכן קבעו עיקר התקנה על מצות המנורה ולא על נצחון המלחמה, שזה לא שייך אחר החורבן.

ויש להוסיף אם נקבל לדברי החוט המשולש בשם זקיניו החת"ס (ראה גליון 'עלים' פרשת מקץ תשפ"ב) בטעם שלא נזכרה חנוכה במשנה רק מעט מזעיר, כי רבינו הקדוש שהיה משבט יהודה רמז בזה כי החשמונאים אף שהיו חסידי עליון מכל מקום נטלו המלכות שלא כדין, שעברו על צוואת הזקן "לא יסור שבט מיהודה" וכמו שהובא ברמב"ן פרשת ויחי והדברים ידועים ואכמ"ל. ואם כן גם מצד זה היה פתח לבעל דין לערער על תקנת חנוכה.

ועוד בו שלישיה מצד לתא דבל תוסיף, שאפילו בקריאת המגילה מצינו (מגילה יד, א) שדנו אנשי כנסת הגדולה אם אפשר לקבוע יום טוב נוסף על ימים טובים של תורה. וא"כ גם בחנוכה היה צריך לדון מצד זה [ועיין רש"י מגילה שם]. וע"ע ביומא (ל, א) שאסתר נמשלה לאילת השחר לפי שהיא סוף כל הניסים, ואילו נס חנוכה היה אחרי כן. ועיין בחת"ס בתשובה (סימן רח) שהאריך בזה.

עכ"פ ע"פ הנ"ל יש לפרש, שדווקא מפני שתקנת חז"ל של חנוכה היתה רפויה, הקפידו חז"ל שלא יבא לידי חשד, כי החשד דחנוכה הוא מצד החשש שמא אינו מאמין בדברי חז"ל, ואינו מחמת עצלות או פשיעה בעלמא.

בספר 'חמדת ימים' הובא "מנהג חסידי הראשונים", להקדיש את ימי חנוכה לענייני חינוך וצדקה - לדאוג לצרכי תלמידים עניים במאכל ובמלבוש, ולחלק את הבחורים תופשי התורה בין העשירים שעל שולחנם יסעדו במשך השנה. עוד כתב, שבימים אלו הורי התלמידים היו נפגשים עם המלמדים לחזק ידיהם שישקדו על חינוך הבנים. והוסיף, שימים אלו ראויים באופן כללי להחזיק יד תלמידי חכמים עניים. [ומכאן קצת מקור לאסיפת הורים ומתנות למלמדים הנהוגים בימים האלה בזמן הזה].

ובספר תולדות יעקב יוסף (פרשת צו) מביא המנהג ליתן מתנות לחנוכה, וכתב אגב כך תוכחה נוקבת, שבתחילה היו הרבנים מסבבים בכפרים בחנוכה לחזק בדקי הדת והיו עושים זאת בחינם, ושוב הורגלו ליטול ממון, ושוב הורגלו לסבב בכפרים רק בעבור הממון בלי להשגיח על עסקי היהדות, ולבסוף הורגלו שהרבנים יושבים בביתם ובני הכפרים מוליכים להם ממון.

והנה נוהג עלמא לחלק מעות חנוכה לכל הילדים ולא דווקא לעניים. ובקובץ מבקשי תורה (חנוכה ח"א עמ' פט) הביא טעם לזה בשם הגר"ד קאהן מפלטבוש שליט"א, שבתחילה היו נוהגים הנערים העניים לסובב על הפתחים, ומכאן נשתרבו המנהג ליתן לכל הנערים ולא רק לעניים, כדי שלא לבייש את מי שאין לו. והגר"י קמנצקי כתב ב'אמת ליעקב' (שו"ע או"ח סימן תרע הערה 583) טעם אחר, שתחילה נתנו מעות חנוכה למלמדים, והיו שולחים המעות על ידי התלמידים, ומזה נשתרבו המנהג שנותנים מתנות גם לילדים.

הגר"ר לוי יצחק שניאורסון זצ"ל אב"ד יקטרינוסלב

הגר"י קנייבסקי בעל הקהלות יעקב היה מחלק מעות חנוכה בליל חמישי (ארחות רבינו ח"ג עמ' א), וכן נהג בנו הגר"ח (בנתיבות ההלכה חלק כו עמ' 116), ובארחות רבינו שם הסביר טעם המנהג, לפי שיום זה מעולם אינו נופל בשבת. גם הגר"י קמנצקי (הובא באמת ליעקב שם) היה מחלק בליל חמישי.

עלה מעות 'חנוכה געלט'

הרב הלל שמעון שימאנאוויטש, עלה זית

מנהג ישראל להרבות בצדקה בימי החנוכה (משנה ברורה סימן תרע ס"ק א). אכן מלבד הנתינה לעניים, נהגו גם ליתן מעות לתינוקות וילדים, ונקבע שמו 'חנוכה געלט'. נביא כמה מקורות למנהג זה.

עיקר מצות צדקה בחנוכה יש לו זכר ברשב"א (שו"ת חלק ג סימן רצז), שנשאל על אחד שצויה "לחלק נכסיו הקדש בכל שנה ושנה בחנוכה לעניים וליתומים ולאמנות". והגר"ר לוי יצחק שניאורסון זצ"ל (שערי הלכה ומנהג ח"ב עמ' 279 אות רפג) הביא זכר למנהג זה מלשון הגמ' (שבת כב, א) אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה.

בספר חנוכת הבית (נדפס בפראג 1616) למוה"ר שאול בן דוד [בעמח"ס 'טל אורות'], בשירו לכבוד חנוכה, מזכיר "ההבערה יצאת לחלק מתנות". וכוונתו, שבשעת ההבערה והדלקת הנרות יש ענין לחלק מתנות, וכמו שכתב הוא עצמו במק"א (דף טו, ב) במעלת הצדקה בחנוכה, והוסיף שם "ובחנוכה מחויב ליתן בפרט לנערים לומדי תורה וכו', נערים שחוזרים על הפתחים בחנוכה בזמרים" וכו', עיי"ש באריכות. ומבואר שהילדים היו מסתובבים לקבץ נדבות לצדקה. ודבריו הובאו בקצרה במג"א (ריש סימן תרע).

ובספר 'ימי דוד' מהגר"ר יוסף דוד אב"ד שאלוניקי (מעשה הצדקה אות מו) ביאר הענין ע"פ סוד וסיים וז"ל, ומכאן תראה למה שנהגו לחלק המעות לתינוקות ולקטנים בימי חנוכה ופורים שהם בסוד נצח והוד, עכ"ל. והובאו דבריו ב'מועד לכל חי' להגר"ר חיים פאלאג"י (פכ"ז אותיות עג-עז). וע"ע בשבחי הבעש"ט מעשה עם 'ר' דוד מגיד מישרים דק"ק קאלימיי"ע שנסע אל הבעש"ט ובידו מעות חנוכה.

עלה הדלקה Igniting the Spark Within

Harav Moshe Wolfson shlita,
published in *Why We Rejoice* by Rabbi Shloime Dickman

The Gemara (*Shabbos* 21a) rules that inferior wicks and oils that may not be used for Shabbos lights may be used for Chanukah lights. Rav Nachman Chernobler (*Me'or Einayim*) says that the same is true of *neshamos*; even those don't become lit up by Shabbos can be kindled by Chanukah. What about Chanukah can accomplish what even the holy Shabbos cannot?

The Hidden Spark – וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב –
And G-d saw that the light was good (*Bereishis* 1:4).

When the world was created, Hashem created light, but He saw that this light was too good for the wicked, so he concealed it in the Torah; when *tzaddikim* learn Torah, they behold this *Or HaGanuz*, this hidden light, and their *neshamah* becomes illuminated with it. This light, the *Or HaGanuz*, is in the *neiros Chanukah*. It is also אורו של מלך המשיח – when Moshiach will come the *Ribbono Shel Olam* will return this light to the world, and everybody will be able to use it to “see” the secrets of the Torah and to feel the *Ribbono Shel Olam* in every inch of creation.

(*Mishlei* 20:27) – נֵר ה' נְשֵׁמַת אָדָם, every Jewish *neshamah* is a candle of Hashem. Every Yid has this *Or HaGanuz* in his *neshamah* as well. When a small candle is held near a large flame, the fire of the candle will turn toward the flame – it wants to be fused with it. That's how every *neshamah* wants to cling to the *Ribbono Shel Olam*. When someone does *teshuvah*, that tiny spark of Yiddishkeit flares up. That's the job of Moshiach *Tzidkeinu*: to ignite that spark in every Yid.

צִלָּהּ, Hashem is your shadow (*Tehillim* 121:5); He responds to us in kind. When we light the Chanukah candles, Hashem lights His candles, meaning each person's *neshamah*, the נֵר ה'. The purpose of Chanukah is to ignite the *Or HaGanuz* within us so it should glow in our hearts. Chanukah can do this to a degree that even Shabbos cannot.

The Hidden Light of Moshiach In the week of Chanukah, we generally read the *parshiyos* of *Vayeishev* and *Mikeitz*. In these *parshiyos* lies the *or* of Mashiach, but it is concealed; it is the *Or HaGanuz*.

Yosef Hatzaddik was the greatest of the *shevatim*, yet his own brothers, the *Shivtei Kah*, did not recognize his greatness; they thought he deserved to be put to death. The *Or* of the Moshiach

to come from him, Moshiach ben Yosef, was concealed, an *Or HaGanuz*.

Tamar had the *or* of Moshiach within her, Peretz, but it was hidden, and Yehudah, unaware, almost had her put to death. The *Or* of Moshiach ben Dovid, like the *Or HaGanuz*, is concealed.

However, the *Or HaGanuz* doesn't always stay hidden. When Tamar sent Yehudah the staff and seal, Yehudah realized that she was righteous. When Yosef said “I am Yosef” (*Bereishis* 43:3), his brothers realized his greatness. Their lights were revealed. These are the *parshiyos* we read about on Chanukah.

This is the purpose of Chanukah: to reveal the light within each of us. Even the wicks and oil that Shabbos may not ignite, Chanukah can. It is the time to bring out the hidden love that every Yid potentially has for the *Ribbono Shel Olam* – to light the flame.

Lighting below Ten Tefachim The Gemara (*Sukkah* 5a) says that at *Mattan Torah* the *Shechinah* was over ten *tefachim* above the ground of Har Sinai, and the *Aron Hakodesh* was ten *tefachim* high

because the *Shechinah* was above it, and the *Shechinah* doesn't come down lower than ten *tefachim*.

Chanukah is an exception; the mitzvah is to put *neiros Chanukah* below ten *tefachim*. This tells us that on Chanukah, the *Ribbono Shel Olam* descends to ignite even those *neshamos* that cannot rise by themselves.

Always Adding Chanukah's mitzvah is to be מוסיף והולך, always adding. Every night has more light than the night before. On Chanukah, if a Yid feels that his *Or HaGanuz* is not glowing, he must add more fuel to the fire. Learn with fire, *daven* with fire, do mitzvos with fire, with excitement!

The Jug of Oil טִמְאוּ כָּל הַשָּׂמֶיִם, the Greeks contaminated all the oil in the *Beis Hamikdash* to prevent the lighting of the Menorah, symbolic of the light of Torah, which is what the *Yevanim* wanted to extinguish. The single pure *pach shemen* that miraculously remained represents the hidden spark in every Yid that can never be extinguished, and can never become defiled. It is the flame of *emunah*.

Chanukah is the time to search within your heart to find your *pach shemen*, and then to constantly add fuel to the fire.

When on Chanukah the light of Moshiach appears in the Chanukah candles, we should all *daven* that the his light shall appear soon in this world in all its glory, when it will be הָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ – *And Hashem will be King of the entire world* (*Zechariah* 14:9).

Harav Moshe Wolfson shlita (bottom row, second from left)

